

Myytin synty – Virta-myytin syntytystä

Seija A. Niemi: *Olavi Virta – myyтин synty. k&h, kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2006. 135 s.*

Kulttuurihistorian pro gradu-tutkielmaksi alun perin kirjoitettu *Olavi Virta – myyтин synty* antaa aiheen kysyä, miksi vuonna 2003 hyväksytty opinnäyte on julkaistu kirjana nyt, kun kirjoittajan omat tutkimusintressit näyttävät olevan jo toisaalla, ja kun samasta aihepiiristä on jo ehditty julkaista Niemen pro gradua laajempi tutkimus? Kysymys on paikallaan sikäläkin, että Niemi on julkaisut opinnäytteestään varsin samansisältöiset artikkelit jo Musiikin suunta-lehdessä (2000), *Suomalaisen 60-luvun arkinen kumous* -kokoelmassa (2003) sekä tanssilavakulttuuria käsittelevässä, Leena Rossin toimittamassa kokoelmassa *Saanko luvan?* (2005). Ei anna kovin vakuuttavaa kuvaa tutkimusprosessin etenemistä, saati tutkimustyön ohjauksesta, että julkaisuja rakennetaan vuodesta toiseen saman opinnäytteen ja paikoin otsikoiteja myöten saman tekstiaineuksen varaan.

Julkaisupäätöstä tehtäessä on ilmeisesti ajateltu, että kirja palvelee kokoomateoksia paremmin nimenomaan Virrasta kiinnostunutta, tutkimusyhteisöä laajempaa lukijakuntaa. Julkaisuaikakohta antaa kuitenkin samalla ymmärtää, että Niemen kirjasta löytyy viimeisin

tieto aihepiiriä käsittelevästä tutkimuksesta. 1960-lukua käsittelevää *Arkinen kumous* -kirjaa, jossa Niemi itse kontribuoi Virta-artikkelillaan, ei kuitenkaan löydy kirjan lähdeluettelosta lainkaan. Myöskään samassa teoksessa ilmestynyttä, Marko Ahon Hymylehteä ja Olavi Virtaa käsittelevää artikkelia tai Virtaa, Baddingia, Irwiniä ja Unto Monosta käsittelevää väitöskirjatutkimusta (2003) ei mainita. Nämä lähteet olisi pitänyt kirjaan sisällyttää jo siksikin, että Aho seuraa väitöstutkimuksessaan Olavi Virran lehtijulkisuuden vaiheita hyvin samaan tapaan kuin Niemi omissa esityksessään.

Opinnäytteen päivittämiseen liittyvien ongelmien lisäksi kirjassa on joitain opinnäytteeksikin ongelmallisia piirteitä. Lähdekirjallisuus on osin epäajankohtaista ja soveltuisi luonteeltaan kenties paremmin tutkimuksen kohteeksi kuin lähteeksi (esim. Numminen 1981; Gronow 1972; Bagh, Koski & Aarnio 1978). Tutkimusaiheen viestintätutkimuksellinen kontekstointi jää ohueksi, samoin kuin tähteyden ja julkisuuden tutkimuksen tuntemus. Ilahduttavaa on kuitenkin se, että Niemen kirja on taas yksi ääni lisää kuorossa, joka kiinnittää huomiota suomalaista ajanvietelehdistöä käsittelevän tutkimuksen vähäisyyteen. *Suomen lehdistön historia* -kirjasarjan osissa 8–10 käydään läpi aikakauslehtien historiaa, mutta niihin kerätty tieto keskittyy suurimpiin lehtiin ja on luonteeltaan yleisluontoista - ja kuten Niemi huomauttaa, paikoin harhaanjohtavaa tai

jopa väärää.

Niemi käsittelee lukemisaan *Seura*-, *Ajan sävel*-, *Rytmi*- ja *Iskelmä* -lehtiä itsekkin aika lyhykäisesti. Musiikkilehtien lukijakuntaa, toimituksellisia prosesseja tai laajempia kulttuurisia merkityksiä kirjassa ei pohdita. Pääpaino on Virta-elämäkertojen tapaan Virran musiikkituotannossa ja elämäkerrallisissa yksityiskohdissa. Tutkimukselle olisi tehnyt hyvää ottaa etäisyyttä Virran elämäkertoista; rakentaa tutkimusasetelma selkeämmin lehtiaineistojen varaan tai valita Virta-elämäkertadiskurssi itsessään tutkimuksen kohteeksi. Nyt kirja jää toistamaan tutuksi tulleita fraaseja ja juonenkäänteitä Virran elämästä, ja lukija jää miettimään, mitä uutta tietoa kirja tuo Virta-elämäkertojen tarjoamaan traagiseen tarinaan.

Erityisesti tämä mietityttää Virran uran käännekohtaksi mainitun *Viikkosanomien* 1959 julkaistun artikkelin analyysin kohdalla. Mihin empiiriseen evidenssiin oikeastaan perustuu väite, että nimenomaan tämä juttu muutti kaiken? Otetaanko Virran juovuksissa oloa uutisoivan artikkelin ja Virrasta julkaistun epäedullisen keikkavalokuvan kohtalokkuus nyt hieman annettuna? Kuvien merkittävyyttä perustellaan Barthersin konnotaatioteorialla, jonka avulla todistetaan että "[k]uvien ja kuvatekstien yhteisviesti oli tuomitseva ja todennäköisesti synnytti useimpien lukijoiden mielessä kuvan aikansa eläneestä, juoposta laulajasta" (s.73). Analyysi seurailee Virta-elämäkertureiden tunteenomaista tyyliä,

jossa *Viikkosanomat* pannaan vastuuseen paitsi Olavi Virran alamästä, myös tanssilavakulttuurin kuolemasta. Mutta mistä päätellään että yleisöt reagoivat tuomitsevasti humalaiseen artistiin? Niemi kirjoittaa, että "yleinen mielipide tuomitsi julkisen alkoholin käytön vielä vuonna 1959, mikä oli Olavi Virralle kohtalokasta" (s.112). Niemi on varmasti oikeassa todetessaan, että vasta keskioluen vapautuminen vuonna 1969 vapautti lehtien palstat julkiseen keskusteluun alkoholista. Mutta mihin väite "yleisen mielipiteen tuomitsemisesta" vuosikymmenen alussa perustuu? Miten ja missä se ilmeni?

Muissakin kohdin kaipasin analyttisempaa otetta tutkimusaineistoihin. Esimerkiksi kohdassa jossa käsitellään eri lehtien asennoitumista Virtaan kerrotaan, että musiikkilehdissä Virtaa pidettiin 1960-luvulla edelleen esillä, mutta *Seura* vaikenä Virrasta "lähes tyystin hänen kohtalokkaan Ilomantsin esiintymisensä jälkeen" (s.81). Epäselväksi kuitenkin jää oliko Virrassa kyse *Seuran* kaltaiselle perhelehdelle sopimattomasta hahmosta, vai viikkolehdeksi ominaisesta ajankohtaisuuden puutteesta? Voidaanko tosiaan päätellä, että *Seuran* "vaikeneminen" oli seurausta nimenomaan Ilomantsin "kohtalokkaasta esiintymisestä"?

Kiinnostavaksi käsitteellistykseksi nostetaan tutkimuksen loppupuolella journalismin agendan asettajan rooli. Esimerkiksi nostetaan Hannu Salaman jumalanpilkkasyte, jota voisi Niemen mukaan pitää esimerkkinä *Hymy*-leh-

den agendan asettajan roolista. *Hymyn* 1964 lokakuun ennakkojuttu Salaman kirjasta provosoi tarttumaan pian ilmestyvään teokseen kriittisin silmin. Niemi perustelee tulkintaansa sillä, että Salaman teosta käsiteltiin tuoreeltaan myös *Seura*-lehdessä, mutta neutraalissa hengessä. Väite on kiinnostava, mutta vaatisi vahvistusta myös päivälehtiaineistoista. Salaman teosta kun käsiteltiin varsin näytävästi näilläkin foorumeilla (ks. esim. Hurri 1993; Tuominen 1991).

Niemen tutkimus vahvistaa osaltaan Riitta Jallinojan (1997) esittämää näkemystä, että suomalaisen viihdejulkisuuden intimoituminen sijoittuu 60- ja 70-lukujen vaihteeseen. Tähän vaikutti merkittävässä määrin juuri alkoholilainsäädännön hölyntymistä seurannut ilmapiirin vapautuminen. Syksyllä 1969 *Hymy*-lehdessä ilmestyneet Virran kolmiosaiset muistelmat kertoivat Niemen sanoin "avoimemmin kuin koskaan ennen" Virran elämästä. Ilomantsin humalaisesta keikasta puhuttiin ensi kertaa avoimesti, ja vasta tämän juttusarjan kuvat ja kuvatestit loivat pohjaa Virran tulevien vuosien alkoholisti-imagolle. (s. 101). Tämä on tärkeä johtopäätös ja asettaa Virran lehtijulkisuuden laajempaan historialliseen kontekstiinsa. Analyysi nostalgisoivista sairastavan alkoholistin ja kuolevan kuninkaan narratiiveista olisi saanut lisäpotkua sukupuolen problematiikasta. Mitä merkitystä on ollut sillä, että 70-luvun sairas ja raihmainen Olavi Virta oli sodankäynyt, 50-luvun alussa elämänsä kukoistuskautta

elävä suomalainen *mies*? Ja mitä merkitystä on ollut sillä, että myös *Hymyn* ja *Viikkosanomien* Virrasta kirjoittaneet toimittajat ovat olleet 50-luvulla nuoruuttaan eläneitä suomalaisia miehiä?

Niemi viittaa kiinnostavasti Anu Nousiaisen *Viikkosanomia* käsittelevässä progradussa tekemään huomioon, että journalismin tutkimuksessa sivuutetaan persoonallisten tekijöiden vaikutus ja henkilökohtaisten tekijöiden merkitys toimittajien aihevalinnoissa (s.71). Tähän haasteeseen Niemi ei kuitenkaan tartu. Kirjan loppupuolella pohdinnat journalismin etiikasta ja intimitteittisuojasta palauttavat Virran tarinan "tragediaksi", johon ajan skandaalilehdet ovat ongelmattomasti syyllisiä. Tässä mielessä Niemen kirja ei pura Virta-myyttiä, vaan pikemminkin rakentaa sitä.

Laura Saarenmaa